

وقفنامه

حمام میرزا موسی خان

در تبریز

معصومه یزدی خسروشاهی

شخص عین مال را حبس دائم کند و منافع آن را شرعاً برایگان در اختیار تأسیسات یا شخص یا اشخاص مخصوص بگذارد . امام خمینی، در تعریف وقف فرموده است : تحبیس العین و تسبیل المنفعة؛ یعنی وقف عبارت از حبس کردن عین و رها گذاشتن منفعت آن است. (۱)

وقف، صدقه جاریه یا حبس کردن عین (عین ملک) و تسبیل، اطلاق و رها کردن منفعت و مباح کردن آن و فی سبیل الله قرار دادن آن است. حبس، به این معناست که دیگر نتوان آن را معامله کرد و در معرض نقل و انتقال قرارداد و تسبیل یا اطلاق منفعت آن، به عبارت دیگر یعنی بهره آن را فی سبیل الله و صدقه جاریه قرار دادن آن است. (۲)

وقف، سنت حسنه ای است که از دیرباز به اشکال گوناگون در تاریخ بشر وجود داشته است و اسلام نیز آن را در مسیری روشن، منطقی و هدفدار و مترقی، مورد استفاده قرار داده است .

وقفنامه‌ها، از جمله اسناد و منابع دست اولی هستند که می توانند بروشنی بیانگر فرهنگ دینی، ملی و تاریخ اجتماعی ما باشند و به عنوان گنجینه ای غنی، مورد استفاده محققان در رشته های مختلف علمی قرار گیرند. از نکات مهم در مطالعه این اسناد، توجه به زمان و مکان تحریر و تنظیم

چکیده

مقاله حاضر، به معرفی و بازخوانی اولین وقفنامه از مجموعه وقفنامه های فرزندان قائم مقام بزرگ در تبریز می پردازد. این مجموعه، شامل هفت وقفنامه می باشد که اولین آنها، وقفنامه یک باب حمام در تبریز است که واقف آن، میرزا موسی خان فرزند قائم مقام بزرگ و برادر کهنتر قائم مقام ثانی می باشد و واقف بقیه موقوفات، خواهر میرزا موسی به نام تاجماه بیگم بوده است که در فرصتهای آتی، به معرفی آنها نیز خواهیم پرداخت. مطالب این مقاله شامل معرفی واقف، حدود موقوفه و مصارف آن، متولی و ناظر موقوفه و بازخوانی متن و سجلات وقفنامه می باشد.

کلید واژه ها

تبریز، موقوفات، قائم مقام فراهانی، وقفنامه.

مقدمه

وقف، در لغت به معنی حبس شدن و حبس کردن، متوقف شدن و متوقف کردن است. چنانچه در آیه ۲۴ سوره صافات: قفوههم انهم مسئولون (آنها را بازدارید و متوقف کنید از اعمالشان که آنها مسئول هستند)، به این معنا به کار رفته است، و در اصطلاح فقهی، وقف عبارت است از اینکه

قائم مقام فراهانی

قریه صوفیان، دودانگ قریه صوفیان، قریه سعدآباد خوی و قریه ارجنتاب تبریز، دو باب حوالی اندرونی و بیرونی واقع در مشهد مقدس می باشد. در این مقاله، به معرفی اولین وقفنامه از این مجموعه پرداخته شده است.

واقف

حاج میرزا موسی خان فرزند میرزا عیسی قائم مقام اول، برادر کهنتر میرزا ابوالقاسم قائم مقام ثانی و داماد فتحعلی شاه بوده که در سال ۱۲۲۰ ق. متولد شد. پس از مرگ پدرش در سال ۱۲۳۷ ق. - که میرزا ابوالقاسم سمت قائم مقامی محمد شاه را یافت - وزارت عباس میرزا نیز به میرزا موسی واگذار شد. وی واقف موقوفات تبریز و نایب التولیه آستان قدس رضوی بوده است. حاج میرزا موسی خان، یکی از بهترین متولیان باشیهای آستان قدس رضوی بوده و در مدت چهارده سال تولیت خود، اصلاحات زیادی در اداره امور

آنهاست. نوع انشای هر وقفنامه و تعبیرات متفاوت و اصطلاحات ویژه آن، حاکی از نوع تفکر و اندیشه های مذهبی، اجتماعی و فرهنگی مردم آن عصر است. نیت واقف و مصارف وقف، حکایت از نیازها و کمبودهای آن روزگار می کند. چگونگی تعیین تولیت موقوفه و شرایطی که برای متولی تعیین کرده اند، در واقع بازتاب امنیت اجتماعی آن دوران بوده و میزان اعتماد به وضع موجود را می رساند. (۳) با نگاهی دقیق به وقفنامه های مختلفی که در طی سالیان دراز تنظیم شده است، ملاحظه خواهد شد که طی ادوار گذشته و حال، مردم نیکوکاری در این سرزمین بوده و هستند که تمام یا قسمتی از مال خود را در راه رفاه اجتماع وقف کرده اند. به طوری که همواره بشود از منافع آن موقوفه در جهت نیازهای جامعه استفاده کرد. عموماً وقفنامه ها بر حسب احتیاجات اجتماعی هر زمان تنظیم شده اند و در متن آنها همه گونه خدمات اجتماعی پیش بینی کرده اند. (۴)

سندی که در پی می آید، یکی از اسناد مجموعه، وقفنامه های خاندان قائم مقام در تبریز است. این مجموعه شامل هفت فقره وقفنامه می باشد که واقفان آنها میرزا موسی خان پسر قائم مقام بزرگ و خواهر وی تاجماه بیگم می باشند. اصل این مجموعه وقفنامه، در سازمان اوقاف و امور خیریه کشور و رونوشت آن در اداره کل اوقاف و امور خیریه آذربایجان شرقی نگهداری می شود که بازخوانی آن از روی کپی سند صورت گرفته است. به نظر می رسد مجموعه وقفنامه حاضر، بعد از فوت مرحوم میرزا موسی خان و با تأیید خواهر وی به نام تاجماه بیگم از روی نسخه اصل آن تنظیم شده است و به وسیله تعدادی از علما و بزرگان آن زمان از جمله حاج میرزا باقر مجتهد تبریزی، شیخ عبدالحسین مجتهد، حاج میرزا هاشم مجتهد، ملا عبدالکریم مجتهد، نظام الملک و دیگران، تأیید مهر شده است. اولین وقفنامه از مجموعه یاد شده، وقفنامه یک باب حمام واقع در محله چهارمنار (۵) تبریز می باشد. بقیه وقفنامه ها شامل وقفنامه قریه الوار علیا موسوم به ملا احمد لو، وقفنامه یک باب یخچال در شهر تبریز، شش دانگ قریه خواجه مرجان و چهار دانگ

موقوفات آستان قدس به عمل آورده است. وی، در سال آخر نیابتش (۱۲۶۲ق.) در مشهد در سن ۴۲ سالگی در گذشت و در حرم امام رضا (ع) مدفون گردید. (۶)

موقوفه و مصارف آن

موقوفه مزبور - چنانکه در متن وقفنامه اشاره شده - عبارت از یک باب حمام دایر و آبادان با مضافات و ملحقات و متعلقات شرعی در محله چهار منار تبریز بوده است. مطابق وقفنامه، مصارف موقوفه به این قرار بوده است: بعد از کسر هزینه تعمیرات لازمه از کل منافع موقوفه، یک عشر به عنوان حق التولیه جهت خود متولی و نیم عشر به عنوان حق النظاره برای ناظر در نظر گرفته شده بود. دو عشر دیگر منافع موقوفه، به مصرف تعزیه و روضه خوانی حضرت سیدالشهدا و ذکر مصایب ائمه هدا (ع) در تبریز یا هر شهری که واقف بخواهد، می رسید و دو عشر دیگر در مشهد مقدس و حرم امام رضا (ع)، برای عطرافشانی و روشنایی و تعمیر در نظر گرفته شده بود. دو عشر دیگر در شهر سامرا جهت روشنایی روضه مطهره عسکریین (ع) و سرداب مقدس

صرف می شد و هرگاه مقدور نبود که در آنجا صرف شود، در هریک از روضات مقدسه نجف اشرف و کربلای معلا و کاظمین - علیهم السلام - که اولی تر بدانند - صرف می شد و دو عشر باقیمانده منافع موقوفه، به فقرای سادات داده می شد که فقیرترین آنها مقدم بود.

تولیت

چنانکه در متن سند آمده، تولیت موقوفه با واقف بوده و بعد از فوت وی، به یکی از نزدیکان ایشان می رسید که به صفت رشد و عدالت موصوف و به حسن ظاهر و امانت معروف باشد و در صورتی که این افراد متعدد باشند، نزدیکترین و بزرگترین و ذکور آنها در اولویت بوده است و با تحقق این شرایط، اقارب پدری بر نزدیکان مادری مقدم بوده که در صورت فقدان چنین شرایطی، تولیت با پارساترین و پرهیزکارترین علمای دارالسلطنه تبریز بوده است. همچنین واقف برای نظارت بر کار متولی، آخوند ملا محمد مامقانی را به عنوان ناظر تعیین کرده بود.

متن وقفنامه

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الواقف على الضمائر والمطلع على السرائر والصلوة والسلام على محمد وآله خير القبائل والعشائر وبعد، نقد بیانی که واقفان املاک فصاحت و سخندانی به دستیاری عاملان و مستأجران السنه و زبان از مستقلات ضمائر نکته دان به سرحد وصول و بازیافت رسانند، وقف تعطیر و بذل تنویر و صرف تعمیر روضه تحمید و بقعه تمجید و قبه تقدیس واقف الاسراری است - جلّ شأنه - که رواق افلاک و بقعه خاک را به قنادیل انجم و اختر و مصباح مهر منیر و بدر انور در هر مسا و صباح روشن (۷) و منور دارد که "الله نور السموات والارض"، و عنبر و عود تحیت و درودی که عطاران شهرستان بلاغت از بنادر خاطر به دست آورده، در مستحق دهان با لب منطبق ساینند، در مجمر لغت و منقبت سید و سروری توان سوخت که بی توسط طیب طینت و عبیر خلقتش، از رایحه روح و فایحه حیات مشاهتی و مغز وجود هیچ آفریده شمه ای] نبروده که "لولاک لما خلقت الافلاک"، و صلوات راکیات و تحیات با برکات بر آل سعادت مآل و اولاد و امجاد آن بزرگوار باد که متولیان موقوفات علین اند و ناظران املاک سموات و ارضین، معماران عالم وجودند و عمارت کنندگان بیت وحدانیت حضرت معبود، رجال لا تلهیهم تجاره ولا بیع عن ذکر الله و بعد

سعادت‌مندی را که روضه خاطر به نور معرفت و ایمان روشن است و مجلس ضمیرش به عطریات حقیقت و ایقان معطر. این معنی ظاهر و مبرهن است که علیلان مرض عدم و مریضان رنج نیستی را، طیب قدرت نامتناهی و حکیم... (۸) الهی نه محض تعیش و تکلیف گرمابه وجود و هستی نمود و مجرد نغتن و تمتع امر به استحمام شهود و نمود فرموده، بلکه این معالجه منظور و در سرشت هریک مفطور که سرپای وجود را از وسخ (۹) و دنس (۱۰) معاصی و هوس شست و شو و به عطریات طاعات و عبادات معطر و خوشبو ساخته، آماده رجوع مسکن مألوف و مهیای بازگشت وطن اصلی باشند که یا "اینها النفس المطمئنة ارجعی الی ربک راضیه مرضیه"، مرآت این مقال چهره نمای شاهد احوال جناب مستطاب حقایق و معارف اکتساب، وزارت و صدارت انتساب، عظمت و جلالت نصاب، ملجأ الاکابر و الاعاظم، ملاذالاماجد و الافاخم، سلاله سلسله خاندان مصطفوی، خلاصه قبیله و دودمان مرتضوی، مقرب الحضرت السلطان، فخرالحاج حاجی میرزا موسی خان است. وفقه الله لما یحب و یرضی که همیشه اوقات با برکاتش بر اکتساب سعادات معروف است و مدام ایام خجسته سماتش بر تحصیل ثوبات موقوف؛ مفاد صدق نفاذ کریمه "لن تنالوا البر حتی ینفقوا مما تحبون" را نصب العین دیده حقیقت بین ساخته، ذخیره "یوم لا ینفع مال" و لابنون قربت الی الله و طلباً لمرضاته، وقف صریح مخلص و حبس صحیح مؤبد فرمودند، همگی و تمامی و جملگی کل یک باب حمام را دایر آبادان مع مضافات و ملحقات و متعلقات شرعی و عادی آن که معمار همت جناب واقف موفق معظم الیه، عمارت آن را بنا نهاده و از خالص مال خود انجام و اتمام داده، واقع در دارالسلطنه تبریز در محله چهار منار و محدود است از سمت قبله به شارع عام محاذی مدرسه حاجی میرزا علی اصغر شیخ الاسلام و شرقاً به خانه فتحعلی خان قاجار و شمالاً به شارع عام مشهور به کوچه ملتانیها و غرباً به حمام کوچک زنانه و طویله ملکی واقف بر مصارف معینه و اخراجات مشخصه چند که ذکر هر یک از آنها مفصل و مشروح محرر و مرقوم می گردد و تولیت موقوف موصوف، مدام العمر و الحیوة با جناب واقف موفق - دام مجده - است و بعد از انتقال جناب واقف موفق از سرای غرور به دارالسرور، تولیت شرعی و وقف مزبور با احدی از اقارب جناب واقف معظم الیه خواهد بود که به صفت رشد و عدالت موصوف و به حسن ظاهر و امانت معروف باشد و هرگاه متعدد باشند، الاقرب اقرب فالرجل انسب ثم الاکبر اصوب و با تحقق این شرایط، اقارب ابی بر امی مقدم است و در صورت فقدان رشد و صلاح در اقارب، تولیت وقف با ازهد و اتقای علمای دارالسلطنه تبریز خواهد بود و شرایط وقف و کیفیت صرف مداخل و مصارف و منافع آن از واقف معظم الیه، این است که زیاده از مدت سه سال به اجاره ندهند یا عقد دیگر از عقود شرعیه زاید بر مدت مزبوره به کسی وانگذارند مگر در صورت خرابی کلی که بدون اجاره مدت طویله، تعمیرات مقدور نباشد و به ملاحظه اینکه شاید یکی از ظلمه به اسم اجاره تصرف کرده، بعد به غضب نگاه دارد. شرط شد که به کسانی که در سلک اهل ظلم باشند، مطلقاً به عقدی از عقود ندهند، الا در صورت خرابی کلی که چاره تعمیر آن منحصر به این باشد و همچنین به ملاحظه اینکه بعضی از متلبسین به لباس شرع باطناً از حلیه تقوا عاری باشند و به دستاویز اجاره متصرف شده، بعد به حیل شرعیه متمسک شوند و استرداد آن صعوبت به هم رسانند، شرط شد که متلبسین این لباس نیز مطلقاً به صیغ شرعیه واگذار نشود؛ اگر چه بظاهر آثار ورع از ایشان باهر باشد، و متولی شرعی بعد از لوازم محافظت و شرایط حراست و بعد از وضع اخراجات تعمیرات لازمه از کل منافع وقف یک عشر به رسم حق التولیه جهت خود و نیم

عشر به رسم حق النظاره به جهت ناظر موضوع نماید. مگر در صورتی که متولی وقف، غیر اقارب باشد که حق التولیه نیم عشر خواهد بود و نصف دیگر را به مصارف مقرره خواهند افزود و دو عشر را به مصرف تعزیه و روضه خوانی جناب سیدالشهدا و ذکر مصایب باقی ائمه هدا- صلوات الله و سلامه علیهم - صرف نمایند. مادامی که واقف موفق در حیات باشد، در هر بلدی که خواهد و بعد در دارالسلطنه تبریز دون بلاد دیگر و دو عشر در ارض اقدس و مشهد مقدس رضویه - علی مشرفه آلاف الثناء و التحیه - در خود حرم محرم و روضه متبرکه که صرف تعطیر و تنویر و تعمیر نمایند. به اطلاع یکی از علمای معروف آن بلده طیبه که شهرت به تقوا بیش تر داشته باشند و اختیار بعضی از سه مصرف یا جمع هر سه موقوف به رجحان در هر وقت است و اگر عطر گل (۱۱) برای ضریح مبارک و شمع کافوری و امثال آن برای مصارف مزبوره به کار آید، به جنسها از تبریز فرستاده شود با ظن سلامت راه اولی خواهد بود، و دو عشر دیگر را در سرمن رای (۱۲) به مصرف روشنایی روضه مطهره عسکریین - علیهما السلام - و سرداب مقدس برسانند و هرگاه مقدور نشود یا ظن آن نباشد که در آنجا صرف شود، در هر یک از روضات مقدسه نجف اشرف و کربلای معلا و کاظمین - علیهم السلام - که اولی دانند، صرف نمایند و دو عشر از آن را به فقرا از سادات بدهند و افقر را مقدم دارند و این معشر را به کسانی که عالم به علم قرائت و از حیثیت دیانت محل و ثوق باشند، داده، موافق معمول هر وقتی قرار کم و کیف تلاوت دهند که ثواب آن را به روح جنت جایگاهان والدین جناب واقف - ارحمهما الله تعالی - هدیه نمایند و در صورتی که رسانیدن بعضی از سهام اربعه قراردادی صعوبت داشته باشد، بر بعض دیگر بیفزایند و نظارت به عالیجناب وحیدالعصری آخوند ملا محمد مامقانی - که ساکن تبریز است - مفوض است و بعد از ایشان با دیگری از علمای تبریز - که در زهد و ورع اشتهر باشد - تفویض شود. جرت الصیغه فی روضه الرضیه الرضویه فی شهر جمادی الاخرای سنه خمسین و مأتین بعد الالف من الهجرة المقدسه النبویه - صلی الله علیه و آله و سلم - علی هاجرها آلاف الثناء و التحیه، تحریراً.

[حواشی و سجلات سند]

۱- من شهور السنة ۱۲۷۱، محل مهر عالیجناب مقدس الالقاب آقا میرزا علی - سلمه الله - و محل مهر آقا سید باقر - سلمه الله [مهر ناخوانا].

۲- بسم الله خیر الاسماء قوبل [قبل] هذا الشرايط المجلد مع اصوله المختومه سند منها بخاتمی فی دارالسلطنه تبریز صانها الله عن الحدثان و... (۱۳) فهو باصوله مطابق و موافق و اوراقه احد و اربعون كلها مختومه بخاتمی حرره الاثم الجانی فی سنة اثنين و سبعین و مأتین بعد الالف [اثر مهر]: الوائق بالله الغنی، عبده محمد باقر ابن محمد

۳- هذا السواد المجلد مطابق باصوله المعتمده، حرره الداعی [اثر مهر]: الوائق بالله عبده علی ابن لطفعلی

۴- سواد وقفنامه مرحوم حاجی میرزا موسی خان است

۱- بسم الله خیر الاسماء، اقرت واعترفت اخت الواقف المبرور و رحمت الله تعالی بعد انتقال ارثه اليها و اختصاصها بصدور الوقف الصحيح الشرعی المرقوم مستجمعاً بجميع شرايط الصحة و اللزوم من الواقف كما رقم فی هذه الورقة و اقرت دامت عفتها بان الموقوف المزبور، ليس يملك لها و لا نصيب و لاحق لها فيه بعنوان ملكية و المالكية صريحاً صحيحاً بعد حصول العلم بان المقرره هي اخت الواقف رحمة الله عليه لدى خادم الشريعة الغراء فی جمادی الآخر من سنة احدی و سبعین و مأتین بعد الالف ۱۲۷۱، محل مهر جناب شریعتمدار حاجی میرزا باقر مجتهد تبریزی - سلمه الله.

۲- سمعت الاقرار من اخت الواقف بوقوع الوقف منه مستجمعاً لشرايط الصحة و اللزوم فی الشهر جمادی الاخری

که با اصل مقابله شد . [اثر مهر]: یوسف ابن محمد حسن
۶- هو الله المستعان. این سواد وقفنامهچه مرحوم حاجی
میرزا موسی خان علیه الرحمه است که علمای دین مبین مهر
نموده اند. از همین قرارنامه معمول داشت. فی شهر ربیع
الاول ۱۲۷۲ [اثر مهر]: افوض امری الی الله، عبده محمد
صادق

۷- این مجلد سواد وقفنامهچه مرحوم حاجی میرزا موسی
خان مرحوم است که با اصل آن مقابله و تطبیق نموده اند.
حرر فی شهر جمادی الثانیه سنه ۱۲۷۲ [اثر مهر]: ابوالقاسم
الحسینی

۸- بسم الله تعالی، قد اقرت واعترفت اخت الواقف
المرحوم - اعلى الله مقامه - بعد انتقال عاجر ائته اليها بصدور
الوقف المرقوم المستجمع لشرايطه والواقف المرحوم وان
الحمامين المعلومين المعروفين المرقومين فی الوريقه
احدهما جدا والاخر محدودا موقوفان وان كان وقف المحدود
منها بفعل الواقف المرحوم المرقوم - طاب الله ثراه - حسبما
شرح و وقف الاخر بفعلها - دامت عفتها و زیدت توفيقاتها -
حسبما حرر و فضل فی وريقه اخرى لدى فيجب العمل
بمقتضى وفتتها و حررت ذلك فی خامس عشر شهر ربیع
الثانی سنه ۱۲۶۹ و انا العبد المحتاج الی عفور رب الغنى. محل
مهر حاجی ملا عبدالله شاه عبدالعظیمی

۹- بسم الله تعالی، تحقق و تبين صدور الوقف من الواقف
المبرور المرحوم و اقرت اخته السيدة الجلیلة العلوية - دامت
عفتها - المخصوصه بارت المرحوم بصدور الوقف مستجمعا
لشرايطه و تعلق النظر فيما يتعلق بالمتولى و يرجع الله بجناب
العلم العالم الفاضل الكامل المستجمع لفنون الفضائل و
المفاخر، الحاج میرزا محمد باقر وفقه الله تعالی لمرضاته و
ایده فی ترویج احكام الشرع المبین و ایضاح مشكلاته مطابقاً
لليلة السبت المكمل العشریه من شهر ربیع الاول من سنه
۱۲۶۹. محل مهر جناب شیخ عبدالحسین - مجتهد سلمه الله
۱۰- بسم الله خير الاسماء؛ اعترف دام اقباله العالی و لازال
ظله علی رؤس الادانی و الاعانی و وفقه الله تعالی علی
جميع الخیرات كما وفقه علی اكثر المرات حرره الاثم. محل

مهر حاجی میرزاهاشم مجتهد - سلمه الله تعالی.
۱۱- بسم الله الموفق؛ اعترف الواقف الموفق اطال الله بقاءه
بما فيه لدى اللهم تقبل منه بمحمد و آله الطاهرين - صلى الله
عليهم اجمعين. محل مهر آخوند ملا عبدالخالق
۱۲- اقر دام مجده بما زبر فيه لدى - ادام الله تعالی ظله
العالی. محل مهر میرزا محمد صادق ناظر سرکار امام ثامن -
عليه السلام.

۱۳- بسم الله خير الاسماء؛ اقر... (۱۴) دام عزه بما فيه لدى.
محل مهر سید صادق رضوی خراسانی
۱۴- اقر دام اقباله بما زبر فيه. محل مهر ملا عبدالکريم
مجتهد

۱۵- قد تشرفت باعتراف الواقف الموفق دام عزه العلا بما
زبر فيه لدى حرره. محل مهر محمد الحسینی
۱۶- بسم الله تعالی؛ ثبت و تحققه الحمامين المسطورين
فی الورقه محدوداً ... (۱۵) فيها صح و لزوماً فی الثاني عشر
من... (۱۶) ربیع الثاني من العام التاسع و الستين ۱۲۶۹ بعد الف
و مأتین من الهجره الشريفه. محل مهر حاج ملا علی کندي
۱۷- این سواد وقفنامهچه ای است که مرحوم حاجی میرزا
موسی خان کرده است و در دفترخانه مبارکه به ثبت رسیده
است. تحریراً فی شهر جمادی الثاني ... (۱۷)
[اثر مهر]: نظام الملك

[اثر مهر]: المحتاج الی الله الغنى علی
۱۸- السواد مطابق الاصل است. مرحمت و غفران پناه
حاجی سید محمد مهدی طباطبائی تاجر اصفهانی [اثر مهر]
محمد مهدی ابن محمد الحسینی طباطبائی
۱۹- کتابچه موقوفات مفصله که شرایط مقرر و اقفین خیر
مواقف که متصل از اصل وقفنامهچه هر محلی است، از قرار
جزو به ثبت دیوانخانه علیه ممالک ایران آمده و صورت آنها
در ضبط دفتر دیوانخانه علیه است. تحریراً شهر جمادی
الثانیه ۱۲۷۲.

[مهرها]: نشان شیر و خورشید دیوانخانه مبارکه دولت
علیه ایران
المحتاج الی الله الغنى علی

محمد خليل ابن عبدالله الحسيني

عباسعلي بن امامعلي

ناخوانا

عبدالرحيم

الواثق بالله الغني، عبده محمد باقر ابن احمد

٢٠- بسم الله تعالى؛ قوبلت هذه النسخة و اختاها و طابقت اصولها المعتبرة المعتمد عليها و صحة النسخ من البداية الى النهاية في مواضعها السبعة و عليها البلاغات بخطي و خاتمي حرره العبد، ٢ شهر جمادى الاولى سنة ١٢٧٢ تحريراً بكل من خطي.

[اثر مهر]: الراجي على عفوريه، عبده على ابن الحسين ٢١- بسم الله خير الاسماء؛ قابلت هذه النسخة المعتبرة و نسختين آخرين متطابقاً مع اصولها السبعة المعتبرة المتوشحة بخطوط العلماء و الفضلاء و الفقهاء العظام الكرام الفخام و خواتيمهم الشريفه و بخطوط و خواتيم جماعت من التقاة و المعتمدين فوجدت الجميع متساوية و متطابقاً فالصكوك الموجودة في كل مجلد من هذا المجلدات الثلاثة سبعة احدها ما احتوى على وقفيه تمام الحمام الكبير اصله مشتمل على سبعة عشر سجلاً و تسعة عشر خاتماً حكيت صورت الجميع في فرعه في سبعة اوراق ثانياً ما احتوى على وقفيه تمام القرية الشهيرة بالوار عليا و تمام مزرعه اولي و تمام مزرعة ديزج حاجي ميرزا زمان من توابع بلدة تبريز و تمام الحمام الصغير المتصل بالحمام الكبير السابق الذكر الواقفين في البلدة المزبور اصله مشتمله على احد عشر سجلاً و اثني عشر خاتماً حكيت صورت الجميع في فرعه و ثمانية اوراق ثالثاً ما احتوى على وقفيه تمام اليخجال بتوابعه الواقع في خارج البلد المرقوم، اصله مشتمل على ثمانية عشر سجلاً و تسعة عشر خاتماً حكيت صورة الجميع في فرعه اربعة اوراق رابعاً ما احتوى على وقفيه تمام قرية خواجه مرجان و ثلثي قرية صوفيان من توابع البلد المرقوم، اصله مشتمل على اثني عشر سجلاً و خمسة عشر خاتماً حكيت صورت الجميع في فرعه في سبعة اوراق و نصف خامساً ما احتوى على وقفيه الثلث الآخر من قرية صوفيان السابق ذكرها، اصله مشتمل على ثلاثة

عشر سجلاً و خمسة عشر خاتماً حكيت صورت الجميع في فرعه في خمسة اوراق و نصف سادساً ما احتوى على اقرار النجبية الجليلة النبيلة العلوية العلية العالية الحاجية تاجماه بيگم، اخت المرحوم المبرور واقف الحمام الكبير المنحصر وارثه فيها و متصرفه غيره من هذه الموقوفات بان تمام قرية ارجنتاب بتوابعها من توابع البلد المزبور و تمام قرية سعدآباد بتوابعها من توابع بلدة خوى من ثلث اخيها المرحوم السابق الذكر، اصله مشتمل على ثلثة عشر سجلاً و خمسة عشر خاتماً حكيت صورة الجميع في فرعه في ورقتين سابعاً ما احتوى على وقفيه الدارين مشتملين على الحمام الواقعتين في المشهد المقدس الرضوي على مشرفه الآف صلوات و سلام و تحيه، اصله مشتمل على احد عشر سجلاً و خاتماً حكيت صورة الجميع في فرعه في ستة اوراق مجموع ما في كل مجلدات الفروع الثلثة اربعة ورقاً.

جرت في السابع و العشرين من جمادى الاولى في اثنين و سبعين بعد الف و مائتين ١٢٧٢.

[اثر مهر]: المحتاج الى الله الغني على

الواثق بالله الغني عبده محمد باقر بن احمد

٢٢- قد تشرفت الاقرار من جناب الواقف الموفق ادام الله بركات وجود الشريف بجميع ما زير فيه لدى، حرره. محل مهر ميرزا مهدي ضابط سركار فيض آثار

٢٣- بسم الله تعالى؛ قد تشرفت بالاقرار من جناب الواقف الموفق ادام الله بركات وجود الشريف بجميع زير ما فيه لدى، حرره. محل مهر سركار حاجي ميرزا حسين ناظر مطبخ سركار فيض آثار

٢٤- بسم الله و لا قوة الا بالله؛ اعترف الواقف الموفق - زيد عزه و توفيقه بما زير- فيه لدى، حرره محمد بن محمد حسين الرضوي. محل مهر آقا ميرزا محمد مجتهد - سلمه الله - و محل مهر محمد حسين الرضوي

٢٥- بسم الله و لا قوة الا بالله؛ قد اعترف الواقف الموفق المعظم - زيد اجلاله - بجميع سطر ما فيه لدى بمعرفت الجاني. محل مهر حاجي ميرزا حسين مجتهد خراساني - سلمه الله تعالى.

۳۳- الی هنا بلغ قبلا، [مهرها]: الراجی علی عفوریه عبده علی ابن الحسین؛ المحتاج الی الله الغنی علی

پی نوشتها

- ۱- رحیمی، مرضی: "وقف در قرآن"، فصلنامه وقف میراث جاویدان، سال دوازدهم، شماره ۴۵، تهران، بهار ۱۳۸۳، صص ۱۲-۲۵.
- ۲- همان.
- ۳- خسروی، محمدعلی، "هفت وقفنامه: گزیده ای از یکصد و هفتاد سال وقفنامه نویسی در دوره صفویه"، تهران: صائنی، ۱۳۸۴، صص ۷-۸.
- ۴- مصطفوی رجالی، مینودخت: "وقف در ایران"، بی جا، بی تا، ۱۳۵۱، ص ۱۲۸.
- ۵- حدود کنونی این محله، درست مشخص نیست و آن، محله کوچکی در نزدیک بازار و مجاورت محله سنجران بوده و مردم آن بیش تر از بازار گانان بوده اند. وجه تسمیه این محله به چهارمنار، ظاهر آباستنی به سبب وجود مسجد چهارمناری در آن کوی بوده باشد. نقل از یکنام لاله، ایوب و فریبرز ذوقی، تبریز در گذر تاریخ - تبریز: انتشارات یاران، ۱۳۷۴، ص ۹۹.
- ۶- بامداد، مهدی، "شرح حال رجال ایران" ج ۴- تهران: زوار، ۱۳۷۱، ص ۱۶۵.
- ۷- اصل: روش.
- ۸- ناخوانا احتمالاً مشیت می باشد.
- ۹- چرک، ریم، ناپاکی.
- ۱۰- ناپاکی، پلیدی.
- ۱۱- اصل: کل.
- ۱۲- سامرا.
- ۱۳- یک کلمه خوانده نشد.
- ۱۴- خوانده نشد.
- ۱۵- این قسمت در کپی سند ناخواناست.
- ۱۶- ناخوانا.
- ۱۷- ناخوانا.
- ۱۸- خوانده نشد.
- ۱۹- خوانده نشد.

۲۶- بسم الله و لا قوة الا بالله؛ اقر الواقف الموفق زید توفیقه و عزه بجمیع ما زبر فیه لدی... (۱۸) الجانی. محل مهر حاجی سیدمحمد مجتهد خراسانی

۲۷- بسم الله و لا قوة الا بالله؛ قد اعترف جناب الواقف الموفق - زید اجلاله و توفیقاته - بجمیع ما سطر فیه لدی... (۱۹) الجانی. محل مهر حاجی میرزا حسین و حاجی میرزا عبدالوهاب مشرف سرکار فیض آثار

۲۸- قد تشرف بسماع بلی من جناب المعظم المولی حرره. محل مهر ملا محمد حسین

۲۹- وقفه العبد الاقل الجانی، موسی بن عیسی الحسینی الفراهانی. محل مهر حاجی میرزا موسی خان - اعلی الله مقامه.

۳۰- سواد، مطابق اصل است و به ثبت دفتر رسیده است. [مهرها]: سلام علی ابراهیم؛ عبده الراجی یوسف ابن محمد؛ محمد حسن

۳۱- السواد مطابق بالاصل الملحوظ حرره اقل السادات، [مهرها]: الواثق بالله الغنی محمد بن باقر الحسینی عبده محمد باقر الحسینی

۳۲- السواد مطابق للاصل كما قبل حرره الداعی، [مهرها]: الواثق بالله الغنی عبده الحسین

بسم الله الرحمن الرحيم
 حجت برابر با اصل واصل
 امده بر دفتر شماره پنجم وادامه جدول خود می باشد هر چه

بسم الله الرحمن الرحيم
 ما ملنا الا وهو عشا ابرار السنه و زمان ارسلا
 صهاره كنند و انچه بجهت حصول و با زمان است
 و قد ظهر بذلك ان يكون من غير من غير من غير
 تجده و فقه نقد و در انچه است
 كه بزبان اهل ك و فقهه حاله را بقضا و با الجموع
 و صباح محرم و كذا كوفه و هر مسأله و صباح
 و بتو و داره كه الله في التتمه و الاخر في
 شيت و در ذكر عطاره انچه نصرت با ارباب
 بد آن در مدخل خود هاتون با بطنه در هر
 و بنفست سیده و در انچه است

بسم الله الرحمن الرحيم
 ما ملنا الا وهو عشا ابرار السنه و زمان ارسلا
 صهاره كنند و انچه بجهت حصول و با زمان است
 و قد ظهر بذلك ان يكون من غير من غير من غير
 تجده و فقه نقد و در انچه است
 كه بزبان اهل ك و فقهه حاله را بقضا و با الجموع
 و صباح محرم و كذا كوفه و هر مسأله و صباح
 و بتو و داره كه الله في التتمه و الاخر في
 شيت و در ذكر عطاره انچه نصرت با ارباب
 بد آن در مدخل خود هاتون با بطنه در هر
 و بنفست سیده و در انچه است

بسم الله الرحمن الرحيم
 حجت برابر با اصل واصل
 امده بر دفتر شماره پنجم وادامه جدول خود می باشد هر چه

بسم الله الرحمن الرحيم
 خه انجام و تمام داده و آنچه در دار السلطنه
 مجامعا و محذره آن وقت ذكره بشايع ما
 مكنه حاصره بر و اصل صفتها لاسلام و شرايعه
 فصلها و جواردها لا بشايع ما مضمون
 ملكا نه با حصر با تمام كوچك و نادر و طوله ملكه
 بره صفت معتبره و امر با شخصه نمند كه ذكره
 انرا فصله و شرح هر فرد و عوم
 موقوفه و موقوفه و ايامه و ايامه با حساب
 موقوفه و ايامه و ايامه و ايامه با حساب
 موقوفه و ايامه و ايامه و ايامه با حساب
 موقوفه و ايامه و ايامه و ايامه با حساب

بسم الله الرحمن الرحيم
 خه انجام و تمام داده و آنچه در دار السلطنه
 مجامعا و محذره آن وقت ذكره بشايع ما
 مكنه حاصره بر و اصل صفتها لاسلام و شرايعه
 فصلها و جواردها لا بشايع ما مضمون
 ملكا نه با حصر با تمام كوچك و نادر و طوله ملكه
 بره صفت معتبره و امر با شخصه نمند كه ذكره
 انرا فصله و شرح هر فرد و عوم
 موقوفه و موقوفه و ايامه و ايامه با حساب
 موقوفه و ايامه و ايامه و ايامه با حساب
 موقوفه و ايامه و ايامه و ايامه با حساب
 موقوفه و ايامه و ايامه و ايامه با حساب

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيدنا محمد وآله الطيبين الطاهرين
الذين هم خلائفنا في الأرضين والسموات

خدايها را تمام داده واقع در دوازدهم
چهارم تا و بخند آری نسبت دیگر نشانی
مکذوب حاجی را طواصت فرج الاسلام و غیره
ضمیمه آن و سایرین را با این نشانی
مکتوباتها را با این کتب که در آن
برین صلاحت و سایرین را با این
از آنها منضم و غیره که در آن
موقوف و غیره که در آن
موقوف و غیره که در آن
موقوف و غیره که در آن

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيدنا محمد وآله الطيبين الطاهرين
الذين هم خلائفنا في الأرضين والسموات

که حضرت محمد و آلش و سایرین را
موقوف و غیره که در آن
موقوف و غیره که در آن
موقوف و غیره که در آن
موقوف و غیره که در آن
موقوف و غیره که در آن
موقوف و غیره که در آن
موقوف و غیره که در آن

برابر با اصل و اصل بود ابراز کند مشاهده
 هر کس
 معذرت و قدر ششم باشد تا حق می باشد

این که در این صورت حق اولیاد حمد خود و بزم خود
 آنچه را از این موعود نماید مگر در صورتیکه مستحق وقت
 نمی آید تا آنکه از حق اولیاد بفرستند
 و نصف دیگر با همه او مقرر خواهد شد از روز
 محاسبه این محاسبه هر روز در روز خواهد بود
 و در کتب با این همه خدمات الله رساله
 هر روز یکبار در این کتاب و آنکه در وقت
 در هر بلده که در آن روز و در وقت
 در وقت بلده و در وقت و در وقت
 بعد از آن در وقت و در وقت
 هر روز یکبار در این کتاب و آنکه در وقت

یکی از علمای معروف آن بیان میکند که حضرت شفیع
 بشتر و اشد باشد و اینها را با اصول
 با هیچ هر هفته و روز هر یک در وقت آنست
 هر که در این موعود نماید مگر در وقت
 آن بر او مقرر خواهد بود و در وقت
 شود با طاعت سلامت و آنکه خواهد بود
 و در وقت و در وقت و در وقت
 مقرر و در وقت و در وقت
 در هر یک از این موعود نماید مگر در وقت
 در هر یک از این موعود نماید مگر در وقت

برابر با اصل و اصل بود ابراز کند مشاهده
 هر کس
 معذرت و قدر ششم باشد تا حق می باشد

اینکه در این صورت حق اولیاد حمد خود و بزم خود
 آنچه را از این موعود نماید مگر در صورتیکه مستحق وقت
 نمی آید تا آنکه از حق اولیاد بفرستند
 و نصف دیگر با همه او مقرر خواهد شد از روز
 محاسبه این محاسبه هر روز در روز خواهد بود
 و در کتب با این همه خدمات الله رساله
 هر روز یکبار در این کتاب و آنکه در وقت
 در هر بلده که در آن روز و در وقت
 در وقت بلده و در وقت و در وقت
 بعد از آن در وقت و در وقت
 هر روز یکبار در این کتاب و آنکه در وقت

یکی از علمای معروف آن بیان میکند که حضرت شفیع
 بشتر و اشد باشد و اینها را با اصول
 با هیچ هر هفته و روز هر یک در وقت آنست
 هر که در این موعود نماید مگر در وقت
 آن بر او مقرر خواهد بود و در وقت
 شود با طاعت سلامت و آنکه خواهد بود
 و در وقت و در وقت و در وقت
 مقرر و در وقت و در وقت
 در هر یک از این موعود نماید مگر در وقت
 در هر یک از این موعود نماید مگر در وقت

